

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Ингушетия

ЧАСТНОЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ

«СРЕДНЯЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА «ИНТЕЛЛЕКТ»

РАССМОТРЕНО:

на заседании педагогического
совета

Протокол № 1 от «30» 08.2022г.

СОГЛАСОВАНО:

зам. директора по УВР

_____ / Дзейтова Д.М.

Протокол № 1 от «30» 08.2022
г.

УТВЕРЖДАЮ:

Директор ЧОУ СОШ

«Интеллект» _____ /

Сапралиева Т.Б.

Пр № 16 от «31» 08. 2022 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родная литература (Ингушская)»

для обучающихся 4-х классов

г.Назрань, 2022 г.

Кхетора каъхат(пояснительная записка)

Г1алг1ай литература программах лаъца

Г1алг1ай литература программас новкъостал ду хъехархочоа берашта г1алг1ай йоазонхоша кхеллаговзама йоазоний чулоацам а, тема а, идея а къоастаде а, х1аьта цар шоай произведенешта бувцаш болча ценача, хозача, говзамеча меттах пайда эца а.

Г1алг1ай литература хъехаш вола хъехархо декхарийла ва литература новкъосталца берашта г1алг1ай метта хозал, говзал, к1оаргал, цун ганз йовзийта, уж кхетамца, эхь-эзделца кхебе, дикачун-вочун къоастам бе ховргдолаш.

Дешархошта ха деза г1алг1ай литература хъахилара накъаш. Укхаза царна хайтача бакъахъа да, вай г1алг1ай литература хъахилара г1улакх малаг1ча торонца эттад, эггара хъалхара г1алг1ай йоазув 1923 шера Мальсагов Кураза Зоврбика кхелла хилар, из латински ларда т1а хинналга. Эггара хъалха г1алг1айметтала кепатеха йоазув 1923 шера «Сердало» яхача газета т1а кепатеха хилар.

Цхъабакъда, шоай йоазув хиннадеце а, багахбувцам б1аьхий хиннаб г1алг1ай къаман, тайп-тайпаражанраш чу а йоаг1аш: къаьнара иллеш, фаьлгаш, к1оанолгаш, ховли-довзалеш, легендаш, шира оаламаш, ишта кхы д1ахо а.

Г1алг1ай литература никъ 1923 шерагара денз таханарча денга кхаччалца чоалхане болаш хъабенаб.Массехк хана доакъоох бекъа йиш я из.

Хъалхара ха – 1920-г1а шераш – говзама йоазонаш хъахила доладенна ха я, х1аьта 1930-г1а шераш –г1алг1ай литература дег1ая йолаенна ха я.

Программа юкъе йоаг1а произведенеш берий ханага хъежжа я, чулоацам а, керттера уйла а дика кхетадергдолаш, х1аьта х1ара классе багахбувцамах пайда эц.

5-9 классашка дешархой кхетамца кхебара духъа, ужэхъаца, эзделаца, хозанена лоарх1амца кхебарадухъа дола говзама йоазонаш 1омаду. Цу классашка 1омаеш йола материал чоалхане яц, ший

чулоацамга хъежжа, х1аьта идейни кхетам балара г1улакх лертт1а да цун.

Х1ара классашка чуйоаг1аш йола материал хронологически хъисапе луш я, дешархой литература исторех а литературей вахари в1аши дувзаденна хиларах а кхетаргболаш. Цул совг1а, мехка истори адикаг1а йовзаргъа царна.

5-8 классашка говзамеча йоазонашца цхъана литературни теорех кхетам лу. Дешархоша керттера кхетаде дезаш дар да литература говзама кхоллам хилар, цун мотт поэтически хилар. Литература теоридикаг1а кхетаергъа дешархоша, говзамеча произведенешца цхъатарра 1омайойя.

Х1ара классе литература чулоацамга а дешархой кхетамга а, цар дег1адара боарамга а хъежжа, тайп-

тайпара хъехара накъаш леладе деза: хоза къоастадеш текст ешар, суртех, телевиденех, компютерах пайда эцар. Цул совг1а, дешархошка шоашка болх байта беа йоазонхоох а цар говзамеча йоазонех лаъцакхы а дукхаг1а хоамаш лохаш.

5-8 классашка теркам бе беа хоза къоастадеш, кхетадеш шаьра дешара говзал лакхаяккхара. Из программой декхар кхоачашданза даргдац, уроках т1а а дешаш, ц1аг1арча дешара т1ахъожамца кулгал а деш. Дешара техника тоаеш болх бе беа массане цхъана дешаш, юкъ-юкъера хоржаш дешаш,оттадаьча хаттара текстаца жоп луш, ишт. кх. д1.

Лакхерча классашкара дешархой керттерча дакъе кхетам болаш кийчбе беа ешаш йола произведенешшоай ло1аме яшха, анализ е, керттера ма1ан а, уйла а гучадоахаш, цар мах бе.

4 классашка йоазонхочун вахара а кхоллама а никъ, цо айяь пробдемаш тохкаш, хъехархочун уроккерттера форма лекци хила йиш я. Иштта теоретически проблемаш е йоккха темаш 1омаеш, т1ехъара

1омадаьр ч1оаг1адара урок еш, 1омадаьр юха дагадохийташ лекцеца болх д1абахъа мегаргба.

Лакхерча классашка программа юкъе йоаг1а йоккхий эпически произведенеш. Уж дешархошка хъала ешийта еза. Классе дешархошта произведени тахка а, цун чулоацамах а, турпалех а шоашта хетар ала хадеза.

Къаьста теркам т1абахийта беа дешархоша шоай ло1аме беча балха, произведене доакъош,

текста юкьера белгалъяьха моттигаш тошкаш, план оттаеш, турпалый оамалех шоашта хетар оалаш, 1алама суртдийшачул т1ехьаг1а уж каьхата т1а даьхка хьожаш.

Балха х1ара тайпа, 1омаеча произведенеца айхха бувзам болаш, цун чулоацамга хьежжа хила деза.

Хьехархо хадданза болх бе декхарийла ва дешархой багах ду къамаьл шаьрде, х1ана аьлча, из йоазонца беболча балха лард я.

Метаяредметни

Регулятивни УУД

- Хьехархочунца дешара т1адуллар оттаде, урока лерх1амага хьежжса. Деша дешара лерх1амашка хьежжса.

- Массанеца цхьана урока план оттае ха, произведени чулоацам хьабувцара план оттае ха. Планага хьежжса беш бола болх таьхар, баьча балха корта бар, маьх бар, иштта кхыча дешархой балха маьх бар.

- 31амигача тоабаца е шинне цхьана болх беш, кердача темах ховр а, де ховр а хьакьоастадар. Урок йодаш беча балхах раьза хилар е ца хилар д1аяздар, лакхача говзала т1акхуви хилар хьаьхьокхар.

- Ше баьча балха раьза хилар е ца хилар дешархочо ший ло1амаг1а хьаалар, урока карах ца доалача х1ама теркам бар, из тоадара болх бе лерх1ама дагалацар.

Познавательни УУД.

- Текста тоьхам бе ха, хьехархочо хаттарашца новкъостал а деш. Деша къайла ма1ан ха, из таьха.

- Произведени шоайла йиста, в1аишкаоттае, юкьарадар а тарадоацар а хьаоалаш.

- Дийшачун дакъа диста мукъама е или дакъаца, е суртаца, е кицаца

Произведени турпалхочо дечун баьхан таьхар. Шийна хетачун, ше яхачун доаг1а масалаш доаладе, даьржа дувзадена къамаьл де.

- Г1алг1ай фаьлгаи кхоллара лерх1ама ха, цар лу пайда, цар лерх1ама ха.

- Поэзи а проза а шоайла къоастае ха, литературни Гилман кхетам балара тексташ санна.

- Кхоллама навькаи хьаьхьокхар, тайп-тайпара произведени дагалувцаи, проектни т1адуллари кхоачаидеи.

- Дешашдар кхетаде, дийшар лоаца таьблица чу а схема чу а д1аязде ха.

Коммуникативни УУД.

- Дувцара къамаьл оттаде, урока болх беш кадай хила, хаттараи тела. Диалог, тоабах болх беш дакъа лаца. Шийна бакъаьха хетар ч1оаг1аидеи, кхычарца къамаьл де хар.

- Темага хьежжса 5-6 предложених дувзадена къамаьл оттаде. Проекта 1-2 слайд кхолла. Кхычунга ладувг1а ха, къовсама юкье дакъа лаца.

- Произведени урпалхочо даьчун маьх бе, эди дешашца къамаьл де.

- Кхыча дешархой урока баьча балха маьх бе ха, оттаяьча критерешца.

- Барт бара кийча хилар хьаьхьокхар, къовсам, дов е цатоам д1абакьхара тайп-тайпара вариациеш йоалае ха.

- Бокхийчарца къамаьл деш, книжкаи, дошлоргаи, энциклопедеш дешаш кердадар, пайдабар леха.

-Йоккха йоаца презентаци (5-6 слайд дола) боккхийчар новкъосталца кийчъяр, проекта темага хъежжа, слайдашка хъежжа темах лаьца лоаца дувца.

Личностни.

- Художественни произведенеш ешарца дезала юкьера безама керттара хьал хар (барт хилар, сий дар, безаме, кьахетаме, вIаши новкъостал деш хилар)
- Ше ваьнна моттиг хови хила, ше малагIа этносаца лоарIаши ва ха. Кхыча кьамех цар сий деш кьамаьл дар.
- Кхыйола культураи а, кьамаш а долга хови хилар, дикагIа довзачарех хьадувца ха, культураца е динаца шоай культура е дина таракхетараи хьаала хар (нохчий, татараш, Iарбий, сирийцаи, кх. дI. а).
- Юкъя а ца лелхаш, кхычунга ладувгIа ха, ший уйла сатийна дIаалар, тайп-тайпара аргуменшаш а йоалаеш. Дешархой вIаши кьовсам балара бахьанаш ха.
- ЦIагIа а классе а книжкаш дешара тIакхуви хилар хьахьокхар, библиотеке ахар, мукъа волча хана, урока эша материал кийчъяр.
- Йоазонхой кхолламах ха безам болаш хилар хьахьокхар, шийна эггара чIоагIагIа безачар цIераи яха хар, безара бахьан а хьаалар.
- Литературни кхоллама болх шийна эшаи болга хар.
- Ишколе вахара бокьонаш йовзар, цар дешархочоа луп айда малагIа ба хар. Дикача дешархочун масалаи доаладе йийшаца произведени юкьера.
- Сага новкъостал доацаи ше болх бе хови хила, ше даьчох жоп дала дезалга хови хила.
- Поэтически деша хозал хови хила, йоазонхочо дешашца сурт дулаш доаладаь дешаш хьалаха хови хила. Хозахийта дешаш а эпитеташ а шоай кьамаьла юкьедоаладар.
- Эздедаца дар доацар хови хила, литературни турпалхоехи эздийча сагахи йоакха оамалаш хьаювцаха, гIулакхаца дар доацар кьоастаде ха.
- Дешаш а яз деш а нийса вагIараи бIаргий са толха ца дараи йоагIа бокьонаш хови хила. КIаьдвалар дIадоаккхаш е еза упражненеш йовзаш, уж еш хила. Саг унахцIена хилара бокьонаш цIагIа а накъайоалаш лелае ха.

Патриотически кхетам балар:

- дешархо кьаман гIулакхаи эздедаи тIакхийна хилар;
- дезала вахар довзаш хилар;
- ший кьаман культура а, бусулба дин а довзаш хилар;
- Росси пачхьалкхен гражданин ше волга хови хилар;
- дешархочун оамалаш, декхараш кхийна хилар: урока, урокал араха а.

ГIалгIай метто, эрсий метто санна, метта Iилман дакъя а ший маIанна а йоккха моттиг дIалоац. Цун дешарца а кхетамца а бераш кхедара доккха практически маIан да. Наьна метто юкьелоац дешархой патриотизма а, кхыча кьамашца Iимерза а, эздIа а хилара уйлашца кхетадеш кхедара маьхала таронаш. Тахан латгача хьале гIалгIай мотт Iомабара, цу метта йоазув де хара Iалаьмате йоаккха терко е еза кьаьстга ишколо. ХIанзарча зама бераша Iалаьмате дукха бувцаш лелабу эрсий мотт. ЦIагIа а ара а бераша шоай наьна метта кьамаьл кIезига ду. ГIалгIай мотт бувчачар а кьамаьла юкье дукха эрсий дешаш леладу, цудухьа наьна мотт эрсий меттаца ийна бувц бераша. Иштгача хьале тIехь тIайоагIача хана гIалгIай мотт бицбалара кхерам ба. Цудухьа ишкола хьалха латга декхар да гIалгIай метта дешари йоазуви дешархошта Iомадар, безам тIабахийтар, мотт дийнбар. Бера ший наьна мотт бовза а беза, беза а беза, уйла а цу метта хила еза. КIира сахьатий боарам дукха беце а дешархоша мотт Iомабергба, хьехархоша из безаргболча тайпара дIахьехе. Цу тIа йоазув де гIалгIай метта хала а дац, хIана аьлча, гIалгIай абата тIа дукхагIадола алапаш эрсий метта санна да. Дешархошта Iомаде IотIакхета алапаш да: I, аь, гI, кх, къ, кI, пI, тI, хь, хI, цI, чI, яь, дифтонг оа. Эрсий метта санна хьехархочо боккха теркам тIабахийта беза дешаш дIаоалаша яз деши йолча башхалонашта. Иштга боккха болх бе беза дешархоша оазаш нийса хьаалара, хIана аьлча, бери яз деша хана ше харцахьа дош дIааларга хъежжа гIалаташ а деш яздергда. Из болх I классе денз ца хаддаш бе беза, йоазув нийса хургдолаш.

Г1алг1ай литература

№ п/п	Урока темаш	С1а хьа таш	Ха	
			План.	Факт.
I- четверть Даьй-Мохк Г1алг1айче				
1.	Книжка довзар. «Г1алг1ай мохк» Хамхоев А. «Тахан со г1озваьнна» Яндиев Дж.	1	7.09	
2.	«Къамаьл» Гагиев Г. Ма къаьга доаг1а» Осмиев Хь.	1	14.09	
3.	Кл. арахъара урок «Сона Даьхе еза» Хамхоев А. «Наьсаре» Чахкиев С.	1	21.09	
4.	«Г1ишланхой 1уйре» Кодзоев Т. «Даьхен ираз 1алашде» Озиев С.	1	28.09	
5.	«Вай байракх. Вай герб». «Г1аьнаш лега ха» Гагиев Г.	1	5.10	
Хьамсара 1алама сурташ				
6.	Кл.арахъара урок «Лийг» Хашагульгов I Хьунаг1ара гуйран 1уйре» Торшхоев И.	1	12.10	
7.	«Эггара боккхаг1бола чкъаьра» «Аьхки сала1ар» Саракаев Хь.	1	19.10	
8.	«Эг1ар» Веджижев А. «Кхоанен даьй» Плиев М-С.	1	26.10	
Къахьегам, г1улакх, эздел-доттаг1ий ба				
9.	«Безам ба са» Осмиев Хь. «Дикадар, водар» Берсанов Х.	1	9.11	
II- четверть				
10.	«Г1ишланхой» Ужахова Х. «Къоанои К1анти» Костоев I.	1	16.11	
11.	Кл.арахъара урок «Тоатолг» Плиев М-С «Йиь хьажк1а» Плиев М-С	1	23.11	
12.	«Лейлай ц1ай» Шадиев С, «Балха кулгаш» Осмиев Хь. «Хьаг1» Шадиев С.	1	30.11	
Халкъа багахбувцам				
13.	Багахбувцама дош- хозала хьаст. Танкиев А. Иллеш	1	7.12	
14.	Кицаш. Ховли- довзали. Кл.арахъара урок. «Когсоалозаш» Осмиев Хь.	1	14.12	
15.	Фаьлга хьалха оалараш «Тешаме новкъост» фаьлг «Тешаме новкъост» (фаьлг), Берза дув (фаьлг).	1	21.12	
3 четверть				
16.	Борзи ж1алии (фаьлг) Маьра к1аьнк (фаьлг)	1	28.12	
17.	Дошо фийг (фаьлг), «Кхо хьехар» (фаьлг) Кл.арахъара урок. «Юрт ягар» Галаев Хь.	1	11.01	
18.	«Къе саги борзи» (фаьлг), «1овдалча берзах бола фаьлг» «Доттаг1а» Гагиев Г. «Г1алг1ай мотт»	1	18.01	

Машарай доттагалай тлехъа				
19.	«Осканов Суламбек-Халкъа турпал» Котиева Н. «Машар» Гагиев Г. «Ма дика дар» Хамхоев А.	1	25.01	
20	Кл.арахъара урок. «Мугларера гишланхо» Кодзоев Т. Бераш- Даьхен кхоане я» Осмиев Хъ., «Шоайла машар лоаттабе» Озиев С.	1	1.02	
21.	«Хаьхочун да» Чахкиев С. «Къахьегам», «Кадайли Мекъали» Озиев С.	1	8.02	
Г1алг1ай йоазанхой				
22.	«Совг1ат», «Бераш дегаг1оз» Озиев С. Кл.арахъара урок «Майра летчик» Галаев Хъ	1	15.02	
23.	«Б1аьсти» Зязиков Хъ-Б. Керда шу», «Б1аьсти йоаг1а!» Осмиев Хъ.	1	29.02	
24	«Кулгаша б1аргаша», «Б1аьстан дог1а» Муталиев Хъ-Б. Лермонтовга», «Б1аьсти» Яндиев Дж.	1	7.03	
25	«Мух», «Низа овла» Ведзижев А. «Беама юхъанцара оаг1илг», «Нана» Чахкиев С.	1	14.03	
4 четверть				
26	«Тирк», «Бутт», «Са моаршал да хьога» Плиев М-С Кл.арахъара урок. Селаг1ад дешар	1	21.03	
27	«Г1айг1а оаш ма елаш», «Наьсарен лаьтта», «Г1араг1ураш» Гагиев Г.	1	28.03	
Дувца вай ноаноех лаьца				
28	«Нана» Муталиев Хъ-Б., «Нана тхайса улл» Гагиев Г. «Оаг1ув хьалаьцача» Мальсагов А.	1	4.04	
29	«Даьци» Шадиев С. Кл.арахъара урок. Селаг1ад дешар	1	18.04	
30	«Нана дагалаьца» Осмиев Хъ., «Кхалнах» Хамхоев А. «Шера ханаш», «Аькхе» Плиев А.	1	25.04	
Хьамсара галама сурташ				
31	«Ткъамашца лела сахьат» Чаплина В. «Даьхе» Гагиев Г., «Б1аьсти йоалаш» Плиев А	1	16.05	
32	«Б1аьстинг» Кодзоев Н. «Б1аьсти» » Гагиев Г. «Селаг1ад» Мякиев А. «Хьаст» Арапиев Хъ.	1	23.05	
33	«В1овнаш» Гагиев Г. «Г1ай цун тлехъеи» Чарахьал дитар» Шадиев С.	1	25.05	
34	Бакъилг» Арчаков Т. 1омадаьр кердаккхар	1	30.05	